

<https://doi.org/10.15407/rksu.38.173>
УДК 930.2:069.5(=161.2:438.17)"1931/1944"

Олена Козакевич, кандидат мистецтвознавства, асистент,
Етнографічний музей ім. Северина Удзєлі у Кракові (Краків, Польща)
ORCID: 0000-0002-8742-4337
E-mail: kozakevych.olena@gmail.com

ДОКУМЕНТАЛЬНА СПАДЩИНА МУЗЕЮ ТОВАРИСТВА «ЛЕМКІВЩИНА» В АРХІВІ ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ В СЯНОЦІ: ДО ПИТАННЯ ПРО СПІВПРАЦЮ З УКРАЇНСЬКИМИ ТА ПОЛЬСЬКИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ

Мета дослідження — опрацювання й аналіз документів, які зберігаються в архіві Історичного музею в Сяноці (Польща) та в Архіві Національного музею у Кракові й пов'язані з діяльністю музею Товариства «Лемківщина» в Сяноці впродовж 1931—1944-го років. Увагу зосереджено на матеріалах, що відображають співпрацю музею з українськими та польськими інституціями в галузі музейництва і виставкових практик. **Методологія.** Для класифікації та вивчення архівних документів застосовано історико-хронологічний та історико-порівняльний методи, зокрема використано методи синтезу, систематизації й аналізу. **Наукова новизна** обумовлена необхідністю та актуальністю впровадження маловідомих сторінок історії функціонування музею «Лемківщина» як важливого осередку збереження та пропагування лемківської культурної спадщини в контексті соціокультурних чинників 1920 — початку 1940-х років. Один із ключових аспектів — уведення до наукового обігу документів, які розкривають віхи співпраці музею з українськими та польськими інституціями. **Висновки.** Активна діяльність музею Товариства «Лемківщина» впродовж 1930-х років привернула увагу спільноти не лише Сяноччини, а й Львова, Варшави, Кракова, Берліна, Парижа. На цінність музейної колекції вказують

Цитування: Козакевич О. Документальна спадщина музею Товариства «Лемківщина» в архіві Історичного музею в Сяноці: до питання про співпрацю з українськими та польськими інституціями. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2025. № 3 (38). С. 173—195. <https://doi.org/10.15407/rksu.38.173>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована за умовами відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

запрошення від установ до участі у виставках або прохання стосовно позичення експонатів, про що свідчать чисельні архівні документи. У результаті більш як десятирічної подвижницької праці було зібрано вартісну колекцію творів мистецтва та історичних документів, (спів)організовано низку виставкових та популяризаторських заходів. Представники «Лемківщини», як і музей загалом, були членами «Комітету Українських Обласних Музеїв», яких [музеїв] станом на кінець 1930-х років налічувалося 14, та «Союзу музеїв у Польщі». Матеріали архіву музею Товариства «Лемківщина» є маловідомими в українських і польських студіях. Між тим, оригінальні документи — це історичне підґрунтя для вивчення діяльності українських музеїв упродовж 1920 — початку 1940-х років. Це, зокрема, джерела, що дозволяють проаналізувати співпрацю «Лемківщини» з польськими інституціями на ниві музейництва та виставкової діяльності.

Ключові слова: архів Історичного музею в Сяноці, музей Товариства «Лемківщина», українські музеї, «Союз музеїв у Польщі», «Комітет Українських Обласних Музеїв», музейництво, виставки, лемківська культура.

Актуальність теми дослідження. Діяльність музею Товариства «Лемківщина» в Сяноці стала важливим чинником розвитку українського музейництва впродовж 1930-х років, під час Другої світової війни, зокрема. Попри складні історичні та соціокультурні умови окресленого періоду, музей усе ж активно й успішно функціонував. Ідейний сподвижник і директор «Лемківщини» Лев Ёец у сув'язі з однодумцями створив значущий та дієвий осередок лемківської культури на теренах Другої Речі Посполитої. Музейні працівники не лише займалися збиранням і збереженням творів мистецтва Лемківщини, а й співпрацювали з українськими та польськими інституціями, а також із приватними особами з метою популяризації лемківської культури як серед фахівців, так і широкого загалу. Наприклад, на професійній ниві мали тісні взаємини з Товариством «Бойківщина» в Самборі (засн. 1927 р.), яке, власне, підтримало ідею створення музею лемківської культури в Сяноці та посприяло цьому. Результатом співпраці з Національним музеєм (засн. 1905 р.), Науковим Товариством ім. Шевченка (засн. 1873 р.), «Гуртком Діячів Українського Мистецтва» (засн. 1922 р.) у Львові стали численні виставкові проекти. Згодом співробітники «Лемківщини» брали активну участь у роботі «Комітету Українських Обласних Музеїв» (далі — «КУОМ») та «Союзу Музеїв у Польщі» (польськ. *Związek Muzeów w Polsce* (ZMP); далі — «СМП»), у рамках останнього було створено секцію українських музеїв. Не припиняв музей «Лемківщина» діяльності і за часів гітлерівської окупації, хоча цей період був сповнений драматизму та протиріч.

Зацікавлення фахівців мистецькими колекціями «Лемківщини», запрошення інституції до участі в низці івентів, позитивні відгуки у пресі засвідчують важливість і значущість цього музею на ниві музейництва досліджуваного періоду. Завдяки заангажованості інституції в численних культурно-просвітницьких акціях мистецтво лемків стало затребуваним, більш зрозумілим поза ареалом його побутування, рівно ж як і збереженим.

Перебіг подій — дискусії, проблематика розвитку українського музейництва, опис музейних колекцій, листування з керівництвом польських та українських інституцій, участь у виставках тощо — зафіксовано в документах, які зберігаються головно в польських архівах. Підґрунтям для написання статті стали матеріали з архіву Історичного музею в Сяноці, а саме: папка 372 (без пагінації) «Akta Muzeum “Łemkiwszczyzna” w Sanoku z lat 1931—1939. Музей «Лемківщина» у Сяноці. Секретар»; папка 322 (без пагінації) «Archiwum Muzeum Historycznego w Sanoku (Archiwum MHS). Спис документів. Том I»; папка 323 (без пагінації) «Archiwum Muzeum Historycznego w Sanoku (Archiwum MHS). Кореспонденція. Протоколи». Документи охоплюють період діяльності музею «Лемківщина» упродовж 1931—1944 рр. і є чи не найчисельнішими. Окремі матеріали містяться в Архіві Національного музею у Кракові (польськ. Archiwum Muzeum Narodowego w Krakowie) у фонді «Związek Muzeów w Polsce» («Союз музеїв у Польщі») ¹.

Аналіз досліджень і публікацій. Тематика музею «Лемківщина» та персоналій, причетних до неї, напрацьована по кількох напрямках. Чи не найбільше досліджень пов'язано з постаттю Лева Геца — головно як митця, а також як засновника і директора «Лемківщини». У низці публікацій простежено життєві й творчі віхи Геца, рівно ж як і його музейну діяльність. Різномасштабно цю тематику опрацювали й українські (в Україні та в діаспорі), й польські автори: Л. Пшибильські [29], А. Левинський [13], Р. Дзешиньські [26], Б. Яськевич [27], О. Жеплинська, С. Кишак [8], В. Банах [25], М. Суперсон-Галдий [32], Л. Рімановіч [30], І. Микитюк [15], С. Білокінь [1], І. Гах [2; 3; 5; 6] та інші. Досить опосередковано, лише як констатація факту існування музею «Лемківщина» в Сяноці, про нього згадується в історичних працях стосовно Лемківщини, де історико-політичні дискурси домінують. Поодинокі розвідки, дотичні до окремих віх функціонування цієї інституції, подано в контексті українського музейництва кінця XIX — 1930-х років (А. Козицький [12], А. Надопта [16], П. Котовіч [28]). Про історію музею писав Л. Гец [7], що є важливим з огляду на першоджерело. Передумови створення та діяльність музею «Лемківщина» досліджували О. Сидор [18; 19], О. Козакевич [9; 10; 11], І. Гах [6].

¹ Опрацювання архівних документів діяльності музею «Лемківщина», які знаходяться в Історичному музеї в Сяноці, розпочато від 2019 р., під час перебування на стипендії «Thesaurus Poloniae» Міжнародного Центру Культури в Кракові, Польща (Stypendia Senior XX edycji Programu Stypendialnego Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej “Thesaurus Poloniae” Międzynarodowego Centrum Kultury w Krakowie). За можливість наукової праці в архіві висловлюю подяку Дирекції Історичного музею в Сяноці. Особлива подяка за консультації та удоступнення архівних матеріалів працівникам музею: Анджею Романяку (Andrzej Romaniak), Катажині Вінницькей (Katarzyna Winnicka), др Марціну Смотеру (Marcin Smoter). Також вдячність керівництву Архіву Національного музею у Кракові, зокрема Славоміру Мрузу (Sławomir Mróz), за удоступнення документів і співпрацю.

Мета дослідження. Ввести до наукового обігу маловідомий пласт архівних матеріалів — звіти, протоколи, анкети, листування, в яких висвітлено один з важливих напрямів діяльності музею «Лемківщина» в Сяноці — співпрацю з українськими та польськими інституціями в галузі музейництва та мистецтва. Вважаємо цей аспект важливим з огляду на те, що в документах відображено особливості громадсько-культурного життя окресленого періоду, яке нуртувало довкола функціонування музею, його сподвижників та прихильників. Окрім того, унааявнюються назви установ, імена й прізвища персоналій, датування та локації подій, які доповнюють відомості про лемківську культуру та мистецько-виставкове середовище 1930-х років.

Виклад основного матеріалу. Необхідність створення лемківського музею в Сяноці визрівала протягом тривалого часу. Ідейні сподвижники — митець Лев Гец, який став його незмінним директором, і катехит о. Степан Венгринович. Позитивним прикладом була, зокрема, успішна діяльність українських музейних інституцій у Львові та Самборі [9; 10]. Після низки обговорень, листування та погоджень із владними структурами 27 лютого 1931 р. у Сяноці відбулись Установчі збори Товариства «Лемківщина», на яких затвердили статут Товариства і, власне, музей «Лемківщина»² [9]. От як про це писали прихильники музею³:

«В 1931 р. виринула в головах кількох громадян м. Сянока щаслива думка: заложити музей, якого збірки можливо всебічно характеризувалиби цілу Лемківщину як таку та щоби таким чином теперішній Лемко міг наглядно побачити цілу свою культуру, як духову, так і матеріальну в повному історичному розвитку. Щасливу думку таки незабаром зреалізовано. Заложено статутове товариство, й на директора музею вибрано відомого арт. маляра Л. Геца, який безінтересовно знявся збіркою експонатів.

(Яр Константинович, Відень)»⁴.

Розпочалась активна праця на збирацькій ниві. Однак, навіть попри те, що Лев Гец та його колеги їздили по лемківських селах, охопити все було надзвичайно важко, оскільки «...не до кожної хати нашої широкої Лемківщини зможуть наші збирачі загостити <...>. Коли не тепер, то вже ніколи! Предмети ці нищать і пропадають, образи вогкість змиває, .. миши гризуть по стрихах. За кільканадцять літ не булоб вже чого збирати й консервувати!...»⁵. Тому, власне, і звернулися музейники до парохів цер-

² Музей знаходився за адресою: вул. Замкова, 18. Експозиція розміщувалась у двох кімнатах на плембанії греко-католицької церкви.

³ Подаємо українські цитати згідно з оригіналом. Польські — авторський переклад українською.

⁴ Archiwum Muzeum Działu Historycznego w Sanoku (Archiwum MHS). Akta Muzeum “Łemkiwszczyzna” w Sanoku z lat 1931—1939. Музей «Лемківщина» у Сяноці. Секретар. № 372. С. 99.

⁵ Там само. С. 15.

Іл. 1. Запрошення, надіслане музею «Лемківщина» від Етнографічного музею ім. Северина Удзели в Кракові, на урочисте відкриття Музею Краківської землі (відділ ЕМК). Джерело: Archiwum Muzeum Działu Historycznego w Sanoku (Archiwum MHS). Akta Muzeum «Łemkiwszczyna» w Sanoku z lat 1931—1939. Музей «Лемківщина» у Сяноці. Секретар. № 372

ков та свідомих громадян із проханням про надсилання творів мистецтва безпосередньо до музею або, принаймні, про повідомлення стосовно наявності на парафії об'єктів, які мають музейну цінність. Тоді б представники музею приїхали прицільно, — з метою закупівлі такого виробу чи взяти як дарунок. Важливо зазначити, що опис експонатів (інвентар) у музеї «Лемківщина» проводився надзвичайно ретельно і фахово, на що значною мірою вплинув попередній музейний досвід Лева Ієца. На його адресу почали надходити поштові картки-листи з інформацією про факт чи відсутність творів мистецтва, переважно церковного. У такий спосіб поповнювали колекцію музею, і доволі суттєво, про що свідчать щорічні звіти [9; 10; 14].

Упродовж свого існування музей «Лемківщина» продуктивно співпрацював з українськими музеями та приватними особами з різних галузей суспільно-релігійного та мистецького життя (священниками, науковцями, антикварами, колекціонерами, митцями). Як результат — відбулася низка тематичних виставок, укладено каталоги, вийшли друком наукові та просвітницькі публікації (Іл. 1).

Музейники із Сянока отримували запрошення на відкриття новостворених українських музеїв (у Коломиї, Стрию, Яворові, Тернополі, Раві-

Руській). Поступом у їхній діяльності та співпраці став Перший з'їзд музейників, який відбувся у Львові 25 січня 1931 р. в Національному музеї. На черговому, Третьому (1935 р.), було створено «Комітет Українських Обласних Музеїв», з'їзди якого відбувалися щороку в іншій локації. Четверту зустріч «КУОМ» було проведено власне в Сяноці (30.05.—1.06.1936 р.). По-рушувались актуальні й важливі питання та нагальні проблеми, що стосувались українського музейництва. Такі знакові особистості, як І. Свенціцький, Я. Пастернак, Л. Гец, Й. Кобринський, В. Кобільник та інші, відстоювали інтереси музейників на різних культурно-мистецьких рівнях. Епістолярій, який зберігається в архіві в Сяноці, яскраво ілюструє такі процеси, як-от лист др. Іларіона Свенціцького від 27 травня 1936 р.⁶

«Дорогі товариші!

Цей раз не можу бути з Вами на річному з'їзді і спільно подумати про розвиток українського музейництва на Галицькій Землі. Тому дозвольте мені перш усього сердечно поздоровити Вас побажанням усякого гаразду в нашому спільному ділі.

Музейне діло в нас — по моему гіркому досвідові — не є легке. Нам усім бракує свобідного оборотового капіталу, з якого відсотків ми б могли його вершити, розвивати і вінчати бажаними успіхами процвітання. Громадянство — здається — стоїть дуже далеко від нашої справи, бо не уявляє собі усієї уваги національного музейництва.

Може цьому й ми самі винні. Буває, що ми іноді палаємо хвилевим полум'ям, замісто — горіти повільним внутрішнім огнем творчої волі. Ми замало терпеливі для довготривалого зусилля усього ества нашого для одної наміченої справи аж до її здійснення. Ми ще не продумали як слід усієї множини справ, зв'язаних з ділом національного музейництва. Від літ ми чували про заходи окремих гуртів громадян доброї волі заснувати то в одному, то в другому осередку національного життя музейну станицю, але здійснення цих заходів діждались ми тільки недавно, і то в умовах мало сприятливих для дальшого розвитку. Виню в цьому нас самих, що не вміли найти любови для великого діла та згуртувати щедрих добродіїв пробудження національного самосвідомости. Аджеж добре забезпечений і випосажений музей це вияв глибокого почуття нашої власної найвищої гідности в пошані для памяток минулого життя народу.

Товариші! ми мусимо вміти любити наше діло так, щоби діяльною любовю великої справи проникнули ся найкращі одиниці української суспільности; ми мусимо цією любовю обняти всіх охочих до справи без огляду на їх особисті погляди на неї або навіть амбіції. В ім'я творення у місцевих музеях

⁶ Archiwum Muzeum Działu Historycznego w Sanoku (Archiwum MHS). Akta Muzeum "Łemkowszczyzna" w Sanoku z lat 1931—1939. Музей «Лемківщина» у Сяноці. Секретар. № 372. С. 281.

осередків культурно-національного життя, ґрунтованого на живій традиції минувшини — яка що хвиля промовляла би до нас у теперішності про-речистим словом невмирущих свідків віковичного життя нації — мусимо забути про себе й жити прийдешнім великим життям грядущих поколінь відродженої України. Ми мусимо один одного в тяжкій праці піддержувати усіма нашими моральними і матеріальними засобами.

Об'єднані в сильні духом і волею гурти, свідомі великої мети, ми зможемо поконати всі перепони, як великими вони не були б. Очевидно, що ця свідомість внутрішньої сили, опертої на фаховому знанні праці в музейних станицях та в терені, повинна завсе плисти руслом повної об'єктивності в оцінці свого і чужого культурного добра та власної дійсної спроможности. Випровадити музей на належний щабель розвитку можна тільки знанням і терпеливою розвагою. Справжній музейник повинен радше недооцінювати, як перецінювати своє добро, а чуже навпаки! Музейник і зависник — це два непримиримі противники, з яких зависник мусить всетаки програти.

Ось чому належалоб українським музейчикам опрацювати для найближчого річного з'їзду спільний план праці в терені, та навіть у себе в поодиноких музеях, щоби не перебивати один одному напрямної наміченого розвитку. Рівнож належить ужити всіх ходів до оживлення тих українських збірок, які досі не виявляють благотворної культурної діяльності. Наконєць слід усім представникам місцевих музейних станиць постаратися за потрібну безпеку їх розвитку — в добрих приміщеннях, в любові й щедрості для музейної справи збоку Громадянства, та в поглибленні методів і техніки музейного діловодства. Місцеві музеї нехай перш усього збирають і вивчають пам'ятки і плоди творчости народу даної території. Завдання це в нас ще не пророблене, а за добрий зразок цієї праці може служити нам видавництво «Бойківщина».

Спроможіться, Товариші, на видавництва — «Лемківщина», «Гуцульщина»... тоді для українського музейництва настане пора справжнього розцвіту.

Зо щирим товариським привітом всего найкращого бажаючий Вам

Ваш Іларіон Свенціцький»⁷.

Упродовж 1930-х років важливою та результативною стала співпраця українських музеїв із «Союзом музеїв у Польщі», головний осередок якого знаходився у Кракові. 1931 року, з метою обміну думками стосовно охорони музеїв, «СМП» надіслав до українських музеїв проект уставу. На цей час членство в даній польській інституції мали лише три музеї — Національний музей у Львові, музей Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові та

⁷ Archiwum Muzeum Działu Historycznego w Sanoku (Archiwum MHS). Akta Muzeum "Łemkiwszczyzna" w Sanoku z lat 1931—1939. Музей «Лемківщина» у Сяноці. Секретар. № 372. С. 281.

музей Товариства «Бойківщина» в Самборі, кожен з яких міг подати свої заваги та пропозиції. Проте виникла доволі суперечлива ситуація щодо одностайності прийняття рішення з цього питання. Як свідчить листування, директор Національного музею д-р Іларіон Свенціцький надіслав до Товариства «Бойківщина» інший проєкт — як певну відповідь чи альтернативу польському. Проте він був сприйнятий доволі критично:

«...сей проєкт Д-ра Свенціцького уважаємо яко не надаючийся до прийняття, і загрожує він прямо існуванню усіх регіональних українських музеїв <...> в цілі поінформовання Вас про грозячу небезпеку пересилаємо Вам (музею «Лемківщина». — О. К.) відписи усіх трьох проєктів, а zarazом звертаємося до Вас з проханням зайняти становище в тій справі...»⁸.

Музей «Лемківщина» підтримав пропозицію Товариства «Бойківщина». Утім, з опрацьованих архівних документів важко зробити висновок, який саме проєкт запропонував др. Свенціцький і що такого загрозового у ньому було. Зазначимо, що і в наступні роки виникали деякі спірні ситуації, коли не всі музейники погоджувалися з прийнятими рішеннями, наприклад, того ж таки Іларіона Свенціцького стосовно його самостійного відбору експонатів на виставку українського мистецтва (з фондів Національного музею у Львові) у Варшаві в 1934 р.

Вагома роль «Союзу музеїв у Польщі» на ниві музейництва актуалізувала необхідність членства в цій організації всіх українських музеїв. На з'їзді «СМП» у Тарнові (1930 р.) др. І. Свенціцький порушив питання значущості власне українських мистецьких збірок та музейництва загалом [31]. Наголосив, що завдяки діяльності свідомих людей збережене чимало творів «національної культури», які зосередилися ще перед Першою світовою війною у приватних колекціях Володимира Шухевича (Львів), Іларіона Бачинського (Стрий), Володимира Гуркевича (Бойківщина), а згодом і музеях, як-от Український музей у Львові. Тому питання членства в «СМП» постало надзвичайно актуально, зокрема для музею «Лемківщина»⁹.

Цікавим видається, на нашу думку, листування між «Союзом музеїв у Польщі» і дирекцією музею «Лемківщина» щодо членства в «СМП», з якого певною мірою прочитуються тогочасні історико-політичні реалії. Лист (від 17 червня 1933 р.)¹⁰ про бажання вступу «Лемківщини» до «СМП» був написаний українською (окремий примірник), а також українською і «перекладений» латинськими літерами, але з українською лексикою¹¹:

⁸ Archiwum Muzeum Działu Historycznego w Sanoku (Archiwum MHS). Akta Muzeum «Łemkowszczyzna» w Sanoku z lat 1931—1939. Музей «Лемківщина» у Сяноці. Секретар. № 372. С. 99. (Лист підписали В. Гуркевич і В. Кобільник. 30 вересня 1931 р.).

⁹ Після обговорень та суперечливих дискусій на 3'їзді в Торуні 2 червня 1935 р. секцію українських музеїв у «Союзі музеїв у Польщі» все ж таки було створено.

¹⁰ Archiwum MHS. № 372. С. 46, 48.

¹¹ Унизу документа є приписка: «Переписано латинкою дня 2.7.1933 р.».

«Pidpysanyj Wydił Muzeju Towarystwa «Łemkiwszczyna», jakyj zasnowano 27. II .1931. r. w Sianoci, zhołoszuje ocym bażannia wpysaty swij Muzej do “Związku Muzeów w Polsce” ta prosył o pryniattia joho w czleny. — Ricznu wkładku 10 zoł. Bo bilszoji narazi ne możemo dawaty, wysyłajemo riwnoczasno perekazom. — Na słuczaj pryniattiaprosymo nadisłaty nam 10 legitymacij»¹².

Утім, на цей лист-запит про можливість членства в «Союзі музеїв у Польщі» музей «Лемківщина» отримав відповіді польською мовою (листи від 20 червня і від 21 червня 1933 р.). У першому коротко, лаконічно повідомлялося про повернення листа для перекладу його польською. У наступному листі містилося дещо детальніше роз’яснення:

«Вчора отримали лист українською мовою. Цей лист відіслали з проханням написати його польською мовою, оскільки серед нашого персоналу нема нікого, хто б володів українською. Однак з огляду на те, що отримали 10 злотих, припускаємо, що Товариство «Лемківщина» таким чином висловлює бажання прийняття музею до Союзу. Однак просимо, щоб у майбутньому Товариство надсидало нам листи польською мовою з огляду на практичність, лише тому, що, як згадували вище, нема в музеї жодної особи зі знанням української. Просимо також надати список музейного персоналу з метою підготовки посвідчень Союзу»¹³ (переклад наш. — О. К.).

Відповідь надав Лев Гец українською та польською мовами (лист від 2 липня 1933 р.):

«У відповідь на комунікати <...> пересилаємо наше письмо в українському оригіналі латинкою. Рівночасно позволимо собі запримітити, що письмо в українській мові вислали ми тому, що директор Національного Музею у Львові Др. І. Свенціцкий на II зїзді українських музейників у Самборі, що мав місце в перших днях червня 1933, заявив та поручив всім делегатам українських музеїв, що в управі Союзу Музеїв в Польщі є люди, які знають українську мову. Таке саме свідчення склав Др Свенціцкий нашому делегатові, якого ми вислали до Львова вже по одержанні письма Хвальної управи з дня 20 і 21 червня 1933 р. — Рівночасно пересилаємо список осіб, яким просимо видати легітимації» (проф. Лев Гец; проф. Іван Флунт; Др. Франц Коковський; проф. О. Степан Венгринович; проф. Володимир Чайківський; судя Болеслав Шулякевич; о. кап. Омелян Константинович; о. Гарасим)¹⁴.

¹² Уклали та підписали цей лист Лев Гец (голова) та о. Степан Венгринович (секретар) 17 червня 1933 р.; Archiwum Muzeum Narodowego w Krakowie. Zespół «Związek Muzeów w Polsce», ZMP-57. S. 4.

¹³ Archiwum MHS. № 372. C. 49; Archiwum Muzeum Narodowego w Krakowie. Zespół «Związek Muzeów w Polsce», ZMP-57. S. 1—4.

¹⁴ Archiwum MHS. № 322. C. 281; Archiwum Muzeum Narodowego w Krakowie. Zespół «Związek Muzeów w Polsce», ZMP-57. S. 4.

Музей «Лемківщина» все ж отримав членство в «Союзі музеїв у Польщі», про що свідчать листування наступних років та відповідні звіти.

Діяльністю музею «Лемківщина» зацікавилися різноманітні інституції — з метою запрошення до співпраці чи можливості позичити музейні експонати на виставки. Так, Інститут пропаганди мистецтва (польск. Instytut Propagandy Sztuki, IPS; далі — ІПМ) у Варшаві звернувся з проханням надати твори мистецтва на виставку народного живопису (лист від 27 квітня 1937 р.)¹⁵. Це мала бути чергова, третя, велика ретроспективна виставка — після виставки готичного мистецтва та виставки варшавського живопису періоду класицизму. Запланована на липень—вересень 1937 р., вона передбачала представлення творів з теренів усієї Польщі. Мета цієї події — відповідно до вказаних напрямів зібрати пам'ятки народного мистецтва і поєднати їх у збірний образ. Це б дозволило узагальнити і підсумувати низку вже існуючих знань про народне мистецтво на польських землях. У результаті — видання каталогу з великою кількістю ілюстрацій, з кількома вступними статтями польською та французькою мовами (Іл. 2).

Ідея такої виставки дістала схвалення серед тих, хто цікавився мистецтвом, а низка музеїв та приватних колекціонерів погодилася взяти в ній участь.

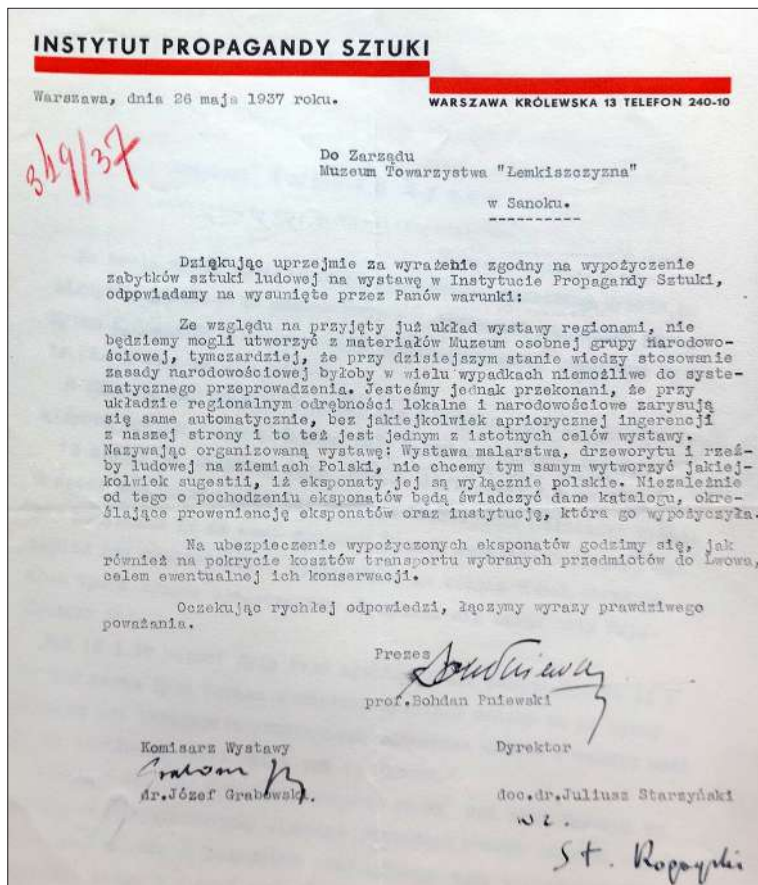
Організатори прагнули представити живопис, дереворит та народну скульптуру найрізноманітніше і всебічно, щоб максимально відобразити розвиток народного мистецтва. З цієї причини в листі до музею «Лемківщина» містилося прохання до 8 травня 1937 р. надати інформацію про наявність у колекції пам'яток народного живопису (ікони на склі, дереві, полотні, папері, блясі), народних дереворитів і народної фігуративної пластики, зокрема в якій кількості та звідки. Якщо би музей мав відповідні об'єкти, то просили повідомити про можливість позичити картини та скульптуру на заплановану виставку. У такий спосіб надавали можливість інституції стати учасницею виставкового Організаційного комітету.

У разі позитивної відповіді щодо участі у виставці транспортування, збереження та залучення для цього витратних коштів, зокрема повернення експонатів після завершення події, брали на себе організатори. До вернісажу виставки пам'ятки планували розмістити у спеціально підготовлених для цього залах Національного музею у Варшаві¹⁶.

У відповідь на цей лист Лев Гец написав, що музей «Лемківщина» має у своїй колекції п'ять дереворитів і три ікони на склі, а також дві дерев'яні скульптури та колекцію живопису; понад 100 об'єктів церковної іконо-

¹⁵ Першу виставку народного мистецтва, народних дереворитів і народної фігуративної пластики — «Народне мистецтво в Польщі» (пол. Sztuka ludowa w Polsce) — «ІПМ» організовував спільно з Національним музеєм у Варшаві (пол. Muzeum Narodowe w Warszawie); Archiwum MHS. № 322. Ч. 339/37.

¹⁶ Archiwum MHS. №372. С. 345/37, 349/37.

Ил. 2. Листування між музеєм «Лемківщина» та «Інститутом про-
паганди мистецтва» (пол. Instytut Propagandy Sztuki) про можли-
вість надати пам'ятки лемківської культури на виставку народного
мистецтва до Варшави, заплановану в 1937 р. Джерело: Archiwum
Muzeum Działu Historycznego w Sanoku (Archiwum MHS). Akta
Muzeum "Lemkiwszczyna" w Sanoku z lat 1931—1939. Музей «Лем-
ківщина» у Сяноці. Секретар. № 372

графії¹⁷ (Ил. 3; Ил. 4). Зазначив, що на виставці українського мистецтва у
Варшаві 1934 р., влаштованій власне «Інститутом пропаганди мистецтва»,

¹⁷ В Історичному музеї в Сяноці, який став правонаступником більшої частини колекції
музею «Лемківщина», зберігаються кілька дереворитів, на що вказує документація. На-
приклад, «Розп'яття» із с. Криве (інв. № MHS/S/1595; інв. № MHS/S/1593, давній музею
«Лемківщина» — інв. № 188 IV), «Богородиця з Дитям» (інв. № S/1590, давній музею
«Лемківщина» — інв. № 946). Детальніша інформація міститься на сторінці Етнографіч-
ного музею ім. Северина Удзеля у Кракові («Wirtualne Muzeum Drzeworytów Ludowych»);
[https://drzeworyty.eu/fascynacje/drzeworyty-ze-zbiorow-muzeum-historycznego-w-sanoku-
kolekcja-muzeum-towarzystwa-lemkiwszczyna/](https://drzeworyty.eu/fascynacje/drzeworyty-ze-zbiorow-muzeum-historycznego-w-sanoku-kolekcja-muzeum-towarzystwa-lemkiwszczyna/)

Ил. 3. Дереворит. Христос на хресті (інші назви — Розп'яття, Розп'ятий Христос); с. Криве Горлицького повіту, сучасна Польща. Історичний музей у Сяноці, MHS/S/1595. Джерело: Wirtualne Muzeum Drzeworytów Ludowych (<https://etnomuzeum.eu/projekty-badawcze/wirtualne-muzeum-drzeworytow-ludowych>); Księga inwentarzowa Muzeum Historycznego w Sanoku

Ил. 4. Дереворит. Христос на хресті (інші назви — Розп'яття з Марією, святим Іоаном і Марією Магдалиною; зображення Ісуса Христа Кальварійського); с. Криве Горлицького повіту, сучасна Польща. 28,3 × 18,4 см. Історичний музей у Сяноці, MHS/S/1593. Джерело: Wirtualne Muzeum Drzeworytów Ludowych (<https://etnomuzeum.eu/projekty-badawcze/wirtualne-muzeum-drzeworytow-ludowych>); Księga inwentarzowa Muzeum Historycznego w Sanoku

вже було представлено подібні ікони¹⁸. Як директор, Лев Гец дав згоду на позичення творів зі збірки музею «Лемківщина». Однак, з огляду на необхідність гідного та достовірного представлення українського народного мистецтва на цій виставці, він виклав кілька умов-пропозицій. Наприклад, окремі експонати вартувало би піддати відповідній консервації та реставрувати за рахунок спеціального фінансового фонду, про що йшлося в попередньому листі від ІПМ. Адже кошти музею «Лемківщина» передбачалися лише на забезпечення збереження творів мистецтва XVII ст. для постійної експозиції в Сяноці. Видатки на реставрацію потребувалися незначні — для оплати понаднормових годин праці в музейній реставраційній майстерні.

¹⁸ Archiwum MHS. № 322. С. 341/37.

Також Лев Ієц вважав, що з огляду на велике зацікавлення цією виставкою у колах, наближених до Українського Національного музею, необхідно просити Організаційний комітет дотримуватись умов національної приналежності щодо виставкового матеріалу з виразними характеристиками національного походження — і в описах, і на сторінках каталогу. Зокрема, запропонував під час виставки продавати власні видання музею «Лемківщина» про народне мистецтво, а саме — народне будівництво та дереворит, під комісію у 20 % для організаторів. Ще одна з пропозицій — у межах офіційних лекцій, які зазвичай відбувалися під час виставок «Інституту пропаганди мистецтва», необхідним було б присвятити один вечір характеристиці українського народного мистецтва, а другий — українській народній пластиці. Обидва вечори можна поєднати з виконанням української народної пісні за участі п. Марії Сокіл та Варшавського українського хору під керівництвом Сологуба.

У черговому листі від «Інституту пропаганди мистецтва» до Лева Ієца містилася відповідь на викладені вище умови. Отже, з огляду на вже прийнятий уклад виставки за регіонами, організатори не мали змоги сформува-ти з експонатів музею окремої національної групи. Тим більше, зважаючи на актуальний на той час стан знань щодо принципів окреслення національностей, систематизація була би здебільшого неможлива. Утім, вони висловили впевненість, що, згідно з обраним регіональним поділом, локальні та національні особливості проявляться автоматично, без жодних примусових виокремлень з боку організаторів, — це вважалося однією із суттєвих цілей виставки. Окрім того, назва експозиції — «Виставка народного живопису, деревориту і скульптури на землях Польщі» (польськ. Wystawa malarstwa, drzeworytu i rzeźby ludowej na ziemiach Polski) — жодним чином не передбачала створити враження, що представлені на ній твори мистецтва — винятково польські. А в каталозі, незалежно від провенієнцій експонатів, заплановано подати відомості про їхнє походження, зокрема про інституцію, яка їх надала. На завершення листа організатори виставки повідомляли про згоду і на умови транспортування об'єктів музею «Лемківщина», і на компенсацію коштів за перевезення експонатів до Львова з метою реставрації¹⁹.

Діяльністю музею «Лемківщина» зацікавилися також туристичні та краєзнавчі товариства [3; 24]. Майже одразу після його заснування до музею звернулися представники Польського краєзнавчого Товариства «Турінг-Клуб» (польськ. Polskie Towarzystwo Krajoznawcze «Touring-Klub») (лист від 27 жовтня 1931 р.)²⁰. З метою створення надзвичайно потрібної мережі музеїв у Польщі як важливої основи музейної політики до дирекції

¹⁹ Archiwum MHS. № 322. С. 341/37.

²⁰ Archiwum MHS. № 372. С. 38.

«Лемківщини» звернулися з низкою питань, відповісти на які просили якнайшвидше, за можливості — до 1 січня 1932 р.:

а) яка територія (наскільки можливо, вказати — в межах повітів) охоплена систематичною діяльністю музею;

б) вказати і коротко пояснити умови, на підставі яких визначається обсяг діяльності музею;

в) окреслити напрями співпраці, подібність чи відмінність у програмі музею стосовно інших музеїв, які функціонують на цій території.

Один з важливих напрямів формування колекції «Лемківщини» — збереження народного одягу, особливо із зосередженням на локальних, лемківських, особливостях²¹. Цікаво, що вже тоді били на сполох стосовно того, що народне вбрання, зокрема лемківська ноша, зникає, і це потребує нагальних дій. Певною мірою негативно впливало і те, що зразки матеріальної культури збирали й інші музеї та приватні колекціонери і це створювало своєрідну конкуренцію на даній ниві [9; 13; 17].

«Народня ноша з дня на день зникає! Це бачимо на кождім кроці! Першим завданням наших обласних музеїв є ратувати останки тих так нам дорогих пам'яток від цілковитої загибелі. Громадження та збереження в наших обласних музеях, <...> це головна ціль нашого обласного музейництва. Очевидно найцінніші будуть комплекти одягів; але і поодинокі частини одягу мають величезну вартість — як вишивки, гердани, опинки, запаски, чіпці, крайки і т. п./ виключно зі сього терену/»²².

Якщо на початку діяльності музейники зосереджувалися на історичних документах і творах церковного мистецтва, то згодом привернула увагу власне етнографія, особливо народний одяг. У колекції музею комплекси лемківського вбрання практично були відсутні — експонувався один повний чоловічий «стрій» та окремі компоненти жіночого поясного вбрання. Однак завдяки активній участі Ірини Добрянської у формуванні етнографічного відділу та колекції лемківського одягу кількість експонатів збільшувалася доволі інтенсивно. У 1934 р. збірка музею налічувала 127 зразків вишивок, які ретельно зберігали (наприклад, віддавали до хімічної чистки для відновлення) з метою відтворення цих зразків. Утім, ідея використання «автентичної» вишивки не завжди сприймалася доречною, оскільки традиційний одяг піддавався новомодним впливам (зміна ґатунку тканини, ниток, барвників, технік вишивання). За кілька років колекція лемківського вбрання поповнилася суттєво [23; 24].

²¹ Порівняно з гуцульським, лемківського народного вбрання в колекціях українських музеїв було небагато. Власне активне збирання відбулося впродовж 1920—1930-х років, коли лемки ще проживали компактно. Однак вже тоді виникали проблеми зі збереженням традиційного одягу лемків, відчутний був вплив міської культури і моди, окремі типи одягу зникали з повсякдення.

²² Archiwum MHS. № 322. С. 290; Archiwum MHS. № 372. С. 368.

Іл. 5. Запрошення, надіслане музею «Лемківщина» від Товариства прихильників культурно-історичного музею Наукового товариства імені Шевченка у Львові, на Лемківську виставку (5 березня 1939 р.). *Джерело:* Archiwum Muzeum Działu Historycznego w Sanoku (Archiwum MHS). Akta Muzeum «Łemkiwszczyna» w Sanoku z lat 1931—1939. Музей «Лемківщина» у Сяноці. Секретар. № 372

Упродовж 1930-х років тематика Лемківщини стала надзвичайно актуальною в українських музейних, мистецьких та наукових колах. Як результат, — запланована на 5 березня 1939 р. «лемківська етнографічна виставка», яка, однак, так і не відбулася. Ще завчасно працівники музею «Лемківщина» відібрали експонати для цього заходу. У документах з переліком поданих об'єктів зазначено 98 позицій етнографії, а також додано сім скляних кліше і чотири картини авторства Лева Геца. З місцевості Межибрьдь додатково складено список із 74 об'єктів. Важливо те, що вказано їхні локальні назви, походження та інвентарні номери: «лейбик» жіночий (Чистогорб, пов. Сянік), «цяхлик», жіноча сорочка (Манів, пов. Лісько), «кривулька», силянка (Височани, пов. Сянік), «калап» — солом'яний капелюх (Манів, пов. Лісько), панчохи грубі (Карликів, пов. Сянік), «чиганя» (Карликів, пов. Сянік), «вінцьорок» (Павло Мазур) та ін. Для надсилання на виставку до Музею Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові всі експонати звірив і підписав Лев Гец (13 квітня 1939 р.).²³ (Іл. 5).

Продовжив свою діяльність музей і в роки війни, за часів німецької окупації Сянока. Це окрема, певним чином, трагічна сторінка життя Лева Геца та «Лемківщини» [32]. Отже, з документів випливає, що від вересня 1939 р. і до лютого 1940 р. колекцію польського «Музею сяноцької землі»

²³ Достеменно невідомо, чи залишилися ці лемківські вироби у львівських музеях, чи їх повернули до музею в Сяноці.

Ил. 6. Показ регіонального одягу під час народного свята. Група осіб у лемківському вбранні. Сянок, 16.02.1941. Автор фото — Lehmann Gerhard. 2-6122. Джерело: NAC

(польськ. Muzeum Ziemi Sanockiej, засн. 1934 р.), що залишилася без нагляду, було сплюндровано: понищено твори мистецтва, розкидано повсюдно книги, рукописи. Доволі чисельний і репрезентативний народний одяг розікрали невідомі зайди з навколишніх сіл.

Навесні 1940 р. шкільництво та освіту Kreisschulrata очолив Віллі Хубер (нім. Willy Huber), який ухвалив рішення щодо об'єднання Музею сяноцької землі та музею «Лемківщина» в один музей (нім. Kreismuseum)²⁴ [20; 21]. Власне, музей «Лемківщина» перебрав основні права. З двох кімнат на плебанії греко-католицької церкви колекцію музею «Лемківщина» було перенесено до замку, де попередньо розміщувався Музей сяноцької землі. Українську колекцію об'єднали із залишками вцілілої польської. Поступово колекцію розмістили у приміщеннях Сяноцького замку, загалом у десяти залах. Новостворений музей дістав назву «Український Музей «Лемківщина» в Сяноці». Очолив його Лев Гец. Такий крок місцеві поляки, як і працівники зліквідованого музею, трактували доволі негативно, навіть вороже, оскільки польську експозицію в замку було ліквідовано. Зняті експонати згромадили біля будівлі замку (більшу частину з них було розграбовано), замість них — розмістили предмети з української збірки.

²⁴ Archiwum Muzeum Narodowego w Krakowie. Zespół «Związek Muzeów w Polsce», ZMP-56.

Іл. 7. Показ регіонального одягу під час народного свята. Три дівчини в українському вбранні. Сянок, 16.02.1941. Автор фото — Lehmann Gerhard. 2-6121. *Джерело:* НАС (Фотографія тих же дівчат у цьому вбранні, які сфотографовані перед греко-католицькою церквою в Сяноці, знаходиться в Архіві ІМС, №1500. Датовано як 1940-і рр. — Прим. О.К.)

Іл. 8. Показ весільного обряду з околиць Прелук, перед греко-католицькою церквою в Сяноці. Вірогідно, що це та ж подія, що і на Іл. 7. *Джерело:* Архів Історичного музею в Сяноці, № 1477

Однак Лев Ґец намагався дбати про твори мистецтва обох музеїв, співпрацював з польськими музейниками, що, зрештою, уможливило часткове збереження для нащадків шедеврів лемківської культури, а також бібліотеки. Під час окупації музейні фонди не поповнювалися новими експонатами, та й відвідувачів було небагато. Утім, відбувалися виставки, з-поміж яких — спільна виставка творів Лева Ґеца та Петра Обаля 1940 р. у Сяноці та показ регіонального народного вбрання 1941 р. (Іл. 6; Іл. 7; Іл. 8). Значних утрат зазнало музейництво в 1944 р. під час відступу німців. Найцінніші предмети колекції спакували в чотири великі скрині з написами «Kreismuseum in Sanok» і відправили, вірогідно, до Закопаного. Низку експонатів вивіз представник «Ostinstitutu» до Кракова для виставки «німецької культури та мистецтва на польських землях». Загалом у документах зазначено понад 200 об'єктів, більшість з яких — етнографічні [20; 21]. Подальша їхня доля невідома. Вони могли стати частиною приватних колекцій або «інкогніто» державних поза межами Польщі або бути знищеними внаслідок бомбардувань. Та, навіть потрапивши до музейних збірок на Заході, традиційні

предмети побуту лемків чи бойків, були чужими для тамтешньої культури і не викликали зацікавлення як об'єкт наукового дослідження. Таким чином твори мистецтва мали більше шансів на збереження і водночас на забуття.

14 жовтня 1944 р. музей у замку перейшов у власність Польської держави і дістав назву «Державний музей сяноцької землі в Сяноці» (польськ. Państwowy Muzeum Ziemi Sanockiej)²⁵. Упродовж 1944—1945-го років прихід радянських військ та наближення лінії фронту спричинили чергові втрати колекції. Замок використовували для потреб Червоної Армії — як шпиталь і зброярню, тому 12 грудня 1944 р. колекцію було перенесено до будівлі державної гімназії. Під час релокації колекція вкотре не уникла розкрадання та нищення. Лише навесні 1946 р. музейні предмети повернули до замку²⁶. Таким чином музей «Лемківщина» остаточно припинив своє існування.

Наукова новизна обумовлена необхідністю та актуальністю впровадження в науковий дискурс маловідомих документів з історії музею «Лемківщина» як дієвого осередку збереження і пропагування лемківської культури в контексті соціокультурних чинників 1930-х — початку 1940-х років. Досліджено один з важливих напрямів діяльності — співпраця з українськими й польськими науковими, музейними та мистецькими інституціями, в результаті якої відбулася низка значущих подій.

Висновки. Створення музею Товариства «Лемківщина» відіграло важливу роль в історії українського музейництва. Попри складні історичні та соціокультурні реалії окресленого періоду, установа, яку у співпраці з однопідприємцями очолював Лев Гец, стала відомою головно завдяки мистецьким пам'яткам з Лемківщини. Активна діяльність інституції упродовж 1930-х років привернула увагу спільноти не тільки Сяноччини, а й Львова, Варшави, Кракова, Берліна, Парижа. На музейну цінність колекції вказують запрошення «Лемківщини» до участі у виставках або прохання щодо позичення експонатів, про що свідчать численні архівні документи. У результаті більш як десятирічної подвижницької праці було зібрано вартісну збірку творів мистецтва та історичних документів, (спів)організовано низку виставкових та популяризаторських заходів. Представники «Лемківщини», як і музей загалом, були членами «Комітету Українських Обласних Музеїв» та «Союзу музеїв у Польщі». Матеріали архіву музею «Лемківщина» є маловідомими в українських і польських студіях. Між тим, оригінальні документи — це важливе історичне підґрунтя для вивчення діяльності українських музейних інституцій упродовж 1920-х — початку 1940-х років. Це, зокрема, джерела, що дозволяють проаналізувати один з важливих напрямів на ниві музейництва та виставкової діяльності — співпрацю «Лемківщини» з українськими і польськими інституціями.

²⁵ Від 1950 р. перейменовано на Музей у Сяноці, 1968 р. — Історичний музей у Сяноці.

²⁶ Archiwum Muzeum Narodowego w Krakowie. Zespół «Związek Muzeów w Polsce», ZMP-57. S. 9.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білокінь С. Одна з тек мого архіву // Студії мистецтвознавчі. Київ, 2010. № 4. С. 141—150.
2. Гах І. Олівець і уголь жили в його руках // Збруч. 2016. URL: <http://zbruc.eunode/47215>
3. Гах І. Лев Гец і його «Лемківщина»: 1925—1939 рр. // Збруч. 5.02.2021. URL: <https://zbruc.eu/node/103129>
4. Гах І. Лев Гец — музейник: маловідомі сторінки історії музею «Лемківщина» в Сяноку: 1930—1939 рр. // Народнознавчі зошити. Львів, 2022. № 1 (163). С. 57—64.
5. Гах І. Лев Гец «Антологія стрілецької творчості»: історія та художні особливості рукотворної книги-альбому Українських Січових Стрільців // Рукописна та книжкова спадщина України. 2023. Вип. 30. С. 82—98.
6. Гах І. Лев Гец у виставкових проєктах Львова 1920-х років : співпраця з гуртком Діячів Українського Мистецтва // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. 2023. Вип. 44. С. 64—71.
7. Гец Л. Історія музею «Лемківщина» в Сяноці // Наше Слово. Варшава, 1957. № 13 (33). С. 5.
8. Жеплинська О., Кишак С. З посвятою до рідного народу і його культури. До 100-ліття з дня народження // Лемківщина. Нью-Йорк, 1998. Ч. 3. С. 2—5.
9. Козакевич О. Музей «Лемківщина» в Сяноці: передумови створення та основні віхи діяльності // *Ukraińcy i ich sąsiedzi na przestrzeni wieków: polityka, gospodarka, religia, kultura i życie codzienne*; red. R. Drozd, B. Halczak. Słupsk-Warszawa, 2021. T. III. S. 89—101.
10. Козакевич О. Музей Товариства «Лемківщина» в Сяноці: передумови створення // Народнознавчі зошити. 2022. № 1 (163). С. 50—56.
11. Козакевич О. Документальна спадщина музейного Товариства «Лемківщина» в архіві Історичного музею в Сяноці: огляд формування мистецької колекції // Рукописна та книжкова спадщина України. 2023. Вип. 30. С. 76—96.
12. Козицький А. Українські краєзнавчі музеї Галичини в міжвоєнний період // Вісник Львівського університету. Серія історична. 1999. Вип. 34. С. 467—477.
13. Левинський А. Лев Гес — маляр і музейник // Наше слово. Варшава, 1957. № 8 (28). С. 7.
14. Лемківський музей в Сяноці розроздається. Двоптижневик «Наш Лемко» 1934—1939 років. Вибрана публіцистика; упоряд. О. Маслей, В. Пилипович. Горлиці, 2014. С. 230.
15. Микитюк І. Мистецький шлях Лева Геца // Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2017. Вип. 31. С. 174—181.
16. Надопта А. Роль громадських, наукових організацій та церкви у формуванні та становленні українського етнографічного музейництва Галичини кінця XIX — 30-х рр. XX ст. // Народнознавчі зошити. 2012. № 4 (106). С. 758—774.
17. Оживлена діяльність Товариства «Лемківщина» в Сяноці // Діло. 1939. С. 6.
18. Сидор О. Музей «Лемківщина» в Сяноці // Пам'ятки України. 1995. № 3. С. 12—18.
19. Сидор О. Про музей «Лемківщина» в Сяноці (скорочений варіант) // Ватра. 2012. № 1 (76). Рік XXI. С. 4—7.
20. Archiwum Muzeum Narodowego w Krakowie. Zespół «Związek Muzeów w Polsce», ZMP-56.
21. Archiwum Muzeum Narodowego w Krakowie. Zespół «Związek Muzeów w Polsce», ZMP-57.

22. Archiwum Muzeum Działu Historycznego w Sanoku (Archiwum MHS). Akta Muzeum “Łemkiwszczyna” w Sanoku z lat 1931—1939. Спис документів. Том I. № 322.
23. Archiwum Muzeum Działu Historycznego w Sanoku (Archiwum MHS). Akta Muzeum “Łemkiwszczyna” w Sanoku z lat 1931—1939. Спис документів. № 323.
24. Archiwum Muzeum Działu Historycznego w Sanoku (Archiwum MHS). Akta Muzeum “Łemkiwszczyna” w Sanoku z lat 1931—1939. Музей «Лемківщина» у Сяноці. Секретар. № 372.
25. Banach W. Leon Getz. Katalog zbiorów. Sanok, 2004.
26. Dzieszński R. Pasje prof. Getza // Kierunki. Kraków, 1967. № 51/52. S. 18—19. <https://doi.org/10.1515/zpt-1967-0108>
27. Jaśkiewicz B. Działalność artystyczno-malarska i muzealna Leona Getza ze szczególnym uwzględnieniem Ziemi Sanockiej // Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku. Sanok, 1972. № 15. S. 49—56.
28. Kotowicz P. Muzeum Towarzystwa «Łemkiwszczyna» w Sanoku — przyczynek do historii polskiej i ukraińskiej archeologii w okresie międzywojennym // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. 2017. Вип. 21. С. 296—323.
29. Przybylski L. Leon Getz w Domu Plastyków // Gazeta Krakowska. Kraków, 1959. № 74 (3363). S. 4.
30. Rymanowicz L. Artysta w wirze historii. Leon Getz (1896—1971) // Plaj. Warszawa, 2012. T. 44. S. 67—73.
31. Świencickij I. Z dziejów organizacji Muzeów Ukraińskich w Polsce. Pamiętnik V. Zjazdu delegatów Związku Muzeów w Polsce, odbytego w Tarnowie w dniach. 12—13 czerwca 1930. Kraków, 1930. S. 34—35.
32. Superson-Hałydj M. Leon Getz (1896—1971) w aktach bezpieki // Krzystofory. Kraków, 2008. T. 26. S. 223—246.

Отримано 20 лютого 2024 р.

REFERENCES

1. Bilokin S. Odnа z tek moho arkhivu [One of the files of my archive]. *Studii mystetstvo-znavchi* [Art Studies]. 2010. No. 4, pp. 141—150. [In Ukrainian].
2. Gakh I. Olivets i uhol zhyly v yoho rukakh [Pencil and coal lived in his hands]. *Zbruch* [Zbruch]. 2016. URL: <http://zbruc.eunode/47215> [In Ukrainian].
3. Gakh I. Lev Gets i yoho “Lemkivshchyna”: 1925—1939 rr. [Lev Getz and his “Lemkivshchyna”: 1925—1939]. *Zbruch* [Zbruch]. 2021. URL: <https://zbruc.eu/node/103129> [In Ukrainian].
4. Gakh I. Lev Gets — muzeinyk: malovidomi storinky istorii muzeiu “Lemkivshchyna” v Sianoku: 1930—1939 rr. [Lev Gets — museum worker: little-known pages of the history of the “Lemkivshchyna” museum in Syanok: 1930—1939]. *Narodoznavchi zoshyty* [Ethnographic Notebooks]. 2022. No. 1, pp. 57—64. [In Ukrainian].
5. Gakh I. Lev Gets “Antologiiia striletskoi tvorchosti”: istoriia ta khudozhni osoblyvosti rukotvornoї knyhy-albomu Ukrainykykh Sichovykh Striltsiv [Lev Gets “Anthology of Rifleman’s Creativity”: history and artistic features of the hand-made book-album of the Ukrainian Sich Rifleman]. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy* [Manuscript and Book Heritage of Ukraine]. 2023. Iss. 30, pp. 82—98. [In Ukrainian].
6. Gakh I. Lev Gets u vystavkovykh proiektakh Lvova 1920-kh rokiv: spivpratsia z hurtkom Diiachiv Ukrainskoho Mystetstva [Lev Gets in exhibition projects of Lviv in the 1920s:

- cooperation with the group of Figures of Ukrainian Art]. *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku* [Ukrainian culture: the past, modern, ways of development]. 2023. No. 1, pp. 64—71. [In Ukrainian].
7. Hets L. Istoriia muzeiu “Lemkivshchyna” v Sianotsi [The history of the “Lemkivshchyna” museum in Syanok]. *Nashe Slovo* [Our Word]. 1957. No. 13 (33), p. 5. [In Ukrainian].
 8. Zheplynska O., Kyshchak S. Z posviatoiu do ridnogo narodu i yoho kultury. Do 100-littia z dnia narodzhennia [With dedication to the native people and their culture. To the 100th anniversary of the birth]. *Lemkivshchyna* [Lemkivshchyna]. 1998. No. 3, pp. 2—5. [In Ukrainian].
 9. Kozakevych O. Muzei “Lemkivshchyna” v Sianotsi: peredumovy stvorennia ta osnovni vikhy diialnosti [Museum “Lemkivshchyna” in Sanok: premises for establishment and main directions of activity]. *Ukraincy i ich siasiedzi na przesstrzeni wiekow: polityka, gospodarka, religija, kultura i zycie codzienne* [Ukrainians and their neighbors over the centuries: politics, economy, religion, culture and everyday life]. 2021. Vol. III, pp. 89—101. [In Ukrainian].
 10. Kozakevych O. Muzei Tovarystva “Lemkivshchyna” v Sianotsi: peredumovy stvorennia [Museum of the society of “Lemkivshchyna” in Sanok: prerequisites for establishment]. *Narodoznavchi zoshyty* [Ethnographic Notebooks]. 2022. No. 1, pp. 50—56. [In Ukrainian].
 11. Kozakevych O. Dokumentalna spadshchyna muzeinoho Tovarystva “Lemkivshchyna” v arkhivi Istorychnoho muzeiu v Sianotsi: ohliad formuvannia mystetskoï kolektsii [Documentary heritage of the “Lemkivshchyna” society museum in the Archive of the Historical Museum in Sanok: Overview of the art. collection formation]. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy* [Manuscript and Book Heritage of Ukraine]. 2023. Iss. 30, pp. 76—96. [In Ukrainian].
 12. Kozyskyi A. Ukrainski kraieznavchi muzei Halychyny v mizhvoiennyi period [Ukrainian local lore museums of Galicia in the interwar period]. *Visnyk Lvivskoho universytetu* [Bulletin of Lviv University]. 1999. Iss. 34, pp. 467—477. [In Ukrainian].
 13. Levynskyi A. Lev Hes — maliar i muzeinyk [Lev Hes — a painter and museum curator]. *Nashe slovo* [Our Word]. 1957. No. 8 (28), p. 7. [In Ukrainian].
 14. Lemkivskyi muzei v Sianotsi rozrostaetsia. Dvotyzhnyk “Nash Lemko” 1934—1939 ro kiv [The Lemki museum in Syanok is disbanding. The bi-weekly “Our Lemko” 1934—1939] / O. Maslei, V. Pylypovych (Comps.). 2014. P. 230. [In Ukrainian].
 15. Mykytiuk I. Mystetskyi shliakh Leva Getsa [Leo Goetz’s artistic path]. *Visnyk Lvivskoi natsionalnoi akademii mystetstv* [Bulletin of the Lviv National Academy of Arts]. 2017. No. 31, pp. 174—181. [In Ukrainian].
 16. Nadopta A. Rol hromadskykh, naukovykh orhanizatsii ta tserkvy u formuvanni ta stanovlenni ukrainskoho etnografichnoho muzeinytstva Halychyny kintsia XIX — 30-kh rr. XX st. [The role of public, scientific organizations and the church in the formation and formation of the Ukrainian ethnographic museum of Galicia in the late 19th — 30’s of the 20th century]. *Narodoznavchi zoshyty* [Ethnographic Notebooks]. 2012. No. 4 (106), pp. 758—774. [In Ukrainian].
 17. Ozhyvlена diialnist Tovarystva “Lemkivshchyna” v Sianotsi [The activity of the Society “Lemkivshchyna” in Syanok has been revived]. *Dilo* [Work]. 1939. P. 6. [In Ukrainian].
 18. Sydor O. Muzei “Lemkivshchyna” v Sianotsi [Lemkivshchyna Museum in Sanok]. *Pamiatky Ukrainy* [Sights of Ukraine]. 1995. No. 3, pp. 12—18. [In Ukrainian].
 19. Sido O. Pro muzei “Lemkivshchyna” v Sianotsi (skorochenyi variant) [About the Lemkivshchyna Museum in Sanok (abbreviated version)]. *Vatra*. [Bonfire]. 2012. No. 1 (76), pp. 4—7. [In Ukrainian].

20. Archives of the National Museum in Krakow (Archives of the MNK). Association of Museums in Poland. ZMP-56.
21. Archives of the National Museum in Krakow (Archives of the MNK). Association of Museums in Poland. ZMP-57.
22. Archives of the Historical Museum in Sanok (Archives of the MHS). List of documents. No. 322.
23. Archives of the Historical Museum in Sanok (Archives of the MHS). List of documents. No. 323.
24. Archives of the Historical Museum in Sanok (Archives of the MHS). Files of the “Lemkivshchyna” Museum in Sanok from 1931—1939. No. 372.
25. Banach W. Leon Getz. Katalog zbiorów. Sanok, 2004.
26. Dzieszński R. Pasje prof. Getza // Kierunki. Kraków, 1967. No. 51/52. S. 18—19. <https://doi.org/10.1515/zpt-1967-0108>
27. Jaśkiewicz B. Działalność artystyczno-malarska i muzealna Leona Getza ze szczególnym uwzględnieniem Ziemi Sanockiej // Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku. Sanok, 1972. No. 15. S. 49—56.
28. Kotowicz P. Muzeum Towarzystwa “Lemkiwszczyna” w Sanoku — przyczynek do historii polskiej i ukraińskiej archeologii w okresie międzywojennym. *Materiały i doslidzhennia z arkeolohii Prykarpattia i Volyni* [Materials and research on the archaeology of Prykarpattia and Volyn]. 2017. Iss. 21. S. 296—323.
29. Przybylski L. Leon Getz w Domu Plastyków. *Gazeta Krakowska*. Kraków, 1959. No. 74 (3363). S. 4.
30. Rymanowicz L. Artysta w wirze historii. Leon Getz (1896—1971). *Plaj*. Warsaw, 2012. Vol. 44. S. 67—73.
31. Świencickij I. Z dziejów organizacji Muzeów Ukraińskich w Polsce. *Pamiętnik V. Zjazdu delegatów Związku Muzeów w Polsce, odbytego w Tarnowie w dniach. 12—13 czerwca 1930*. Kraków, 1930. S. 34—35.
32. Superson-Hałdyj M. Leon Getz (1896—1971) w aktach bezpieki. *Krzystofory*. Kraków, 2008. T. 26. S. 223—246.

Received on February 20, 2024

Olena Kozakevych

Seweryn Udziela Ethnographic Museum in Krakow (Krakow, Poland)

ORCID: 0000-0002-8742-4337

E-mail: kozakevych.olena@gmail.com

DOCUMENTARY HERITAGE OF “LEMKIVSHCHYNA” SOCIETY MYSEUM
IN ARCHIVE OF HISTORICAL MUSEUM IN SANOK:
TO ISSUE ABOUT COOPERATION WITH UKRAINIAN AND POLISH INSTITUTIONS

The purpose is to study and analyze archival materials, which are stored in the Archive of the Historical Museum in Sanok (Poland), related to the activities of the “Lemkivshchyna” Society Museum in Sanok during 1931—1944. Attention is focused on the museum’s cooperation with Ukrainian and Polish institutions in the field of museology, exhibition practices, and tourism. **Methodology.** Historical-comparative and historical-chronological methods were used for the classification and study of archival documents, as well as methods of synthesis,

systematization, and analysis. **The scientific novelty** is due to the necessity and relevance of information dissemination of little-known pages about the Museum “Lemkivshchyna” functioning in cooperation with the relevant Ukrainian and Polish institutions in the context of the outlined period socio-cultural factors as an important center for the preservation and promotion of the Lemko region cultural heritage. **Conclusions.** The “Lemkivshchyna” Society Museum’s active function during the 1930s attracted the attention of the community’s wide circle not only of the Sanok region but also of Lviv, Warsaw, Krakow, Berlin and Paris. The value of the museum’s collection was indicated by invitations to participate in exhibitions or requests to borrow exhibits, as evidenced by many documents from the archive. During more than 10 years of selfless devotion, a valuable collection of artworks and historical documents was collected, and a number of exhibitions and popularization events were (co)organized. The “Lemkivshchyna” Museum officials were active members of the “Committee of Ukrainian Regional Museums”, of which there were 14 at the end of the 1930s, and the “Association of Museums in Poland”. The materials in the “Lemkivshchyna” Society Museum’s archive are almost unknown in Ukrainian and Polish studies. Publish original are an important historical source for studying the activities of Ukrainian museums institutions during the 1920s and early 1940s. These are sources that allow us to characterize the corporation of the “Lemkivshchyna” Museum with Polish institutions and exhibitions activity.

Key words: Archive of the Historical Museum in Sanok, “Lemkivshchyna” Society Museum, Ukrainian museums, “Association of Museums in Poland”, “Committee of Ukrainian Regional Museums”, museum work, exhibitions, Lemko culture.